

BATALLA A CALDES DE MONTBUI

@cooltur1

@twitcooltur

@_cooltur

#unmondecultura

El Carlisme va ser un fenomen que va aparèixer al llarg del primer terç del segle XIX, i que va provocar tres guerres civils. El seu origen el trobem en l'absència de barons en el fil successori del monarca espanyol Ferran VII que només tenia una filla, Isabel II.

Ferran VII, a les portes de la mort a causa d'una malaltia, al 1830 va abolir la Llei Sàlica, llei que impedia de regnar les dones, mitjançant la Pragmàtica Sanció. Amb aquesta decisió, el monarca assegurava la línia successòria a favor de la seva filla. Aquesta decisió va ser fortament rebutjada pel seu germà, Carles Maria Isidre (Carles V) que aspirava a la corona espanyola. Aquestes guerres, però, van anar més enllà d'una simple lluita dinàstica. Van suposar la lluita entre dues concepcions polítiques, marcant un abans i un després en la constitució política espanyola.

Tots els intents carlins per poder accedir al tron espanyol no va tenir èxit. Les tres guerres van ser guanyades pel bàndol liberal.

Qui eren els Carlins?

Els carlins eren defensors de la tradició, que usaven per a legitimar els seus drets i els seus valors: Déu, Pàtria, Furs i Rei. Així doncs, qui formava part del bàndol carlista era la majoria de la classe noble, diferents estaments de l'església catòlica, i gran part de terratinents agraris.

En les tres guerres van lluitar per la legitimitat de la branca masculina en el tron espanyol, i en contra de la doctrina liberal, que la consideraven una nefasta modernitat. Així doncs, en la Primera Guerra Carlina (1833–1840) el líder del bàndol carlí va ser Carles Maria Isidre, germà de Ferran VII i conegut com a Carles V.

Durant la Segona Guerra Carlina (1846–1849), coneguda també com a Guerra dels Matiners, es va intentar el casament d'Isabel II amb el fill de Carles V, Carles Lluís de Borbó i de Bragança (Carles VI), però el casament no es va poder dur a terme, i va esclatar la Guerra en defensa del moviment carlí.

La Tercera Guerra Carlina (1872-1876) va ser iniciada per la crida a agafar les armes per part de Carles Maria dels Dolors de Borbó i d'Àustria, conegut com a Carles VII, fill de Carles VI. La expulsió de la reina Isabel II i la posterior proclamació de la Primera República va propiciar l'aixecament.

Qui eren els Isabelins (liberals)?

Ferran VII va deixar com a hereva al tron a la seva filla Isabel II. El problema és que quan va morir el monarca, Isabel només tenia 2 anys, així que la seva mare, Maria Cristina, va ocupar el tron, com a regent, mentre la seva filla no fos major d'edat.

Tant la noblesa, com gran part de l'església i de la burgesia agrària estava en contra d'aquest nomenament. Veient això, els partidaris d'Isabel va anar a buscar suport en el bàndol liberal, format, bàsicament, per la burgesia industrial i la classe obrera.

El sector liberal, fortament impregnat de les noves idees sorgides de la revolució francesa, va veure que donant el suport al bàndol Isabelí, tenien la possibilitat d'anar introduint canvis en la forma del govern, i, així, fer i tenir un govern més liberal. Trencant, d'aquesta manera, amb el dret diví a la preservació dels drets, i obrint-se, doncs, a la possibilitat d'accedir a drets que fins aquell moment els havien estat denegats.

El combat de Caldes de Montbui

Després de la batalla d'Alpens, un dels fets claus de la Tercera Guerra Carlina a Catalunya, Caldes de Montbui va restar situada en el límit del territori controlat pels carlins. La situació de les tropes de la Primera República era caòtica: Un cop eliminada la seva millor columna, al Lluçanès, la majoria de comandaments van optar per defensar les ciutats on es trobaven. Hi va haver moltes dimissions d'oficials, desercions i acusacions creuades. Alguns cossos voluntaris de la República van ser acusats de voler proclamar la independència de Catalunya i, per tant, van ser dispersats.

Els carlins, rearmats amb el botí d'Alpens, van guanyar partidaris i es van llançar amb rapidesa sobre la Catalunya central. La presa de Berga i d'Igualada va encendre totes les alarmes. Manresa i Vic perillaven.

De sobte, una potent columna de més de dos mil combatents va ser concentrada a Centelles per part de les diverses faccions carlines del Lluçanès. El comandament l'agafà el màxim responsable militar carlí a Catalunya: Alfons de Borbó, duc de Sant Jaume i germà del pretendent Carles VII. Aquesta força va agafar l'antic camí del Vallès amb la clara intenció de prendre una de les seves ciutats. Un cop arribats a Sant Feliu de Codines, donat que Granollers, Terrassa i Sabadell comptaven amb potents guarnicions, Alfons de Borbó va manifestar obertament que l'atac seria sobre Caldes.

A Caldes la industrialització va fer que gran part de la població simpatitzés amb els liberals, però per tot el territori, encara molt ruralitzat, grans propietaris i masovers eren afins als carlins. Fins i tot alguns propietaris dels balnearis, que tenien molta influència local, eren simpatitzants de Carles VII. Cal destacar que els interessos d'aquests propietaris van provocar enfrontaments molt importants amb els metges dels balnearis, d'idees marcadament liberals. El mal record del saqueig de la vila durant la Segona Guerra Carlina també explica el poc suport a la causa de Carles VII per part dels calderins.

En aquells moments, l'estat de les defenses calderines era gairebé inexistent, ja que la muralla medieval havia quedat absorbida per les cases que s'hi adossaren. El nucli estava delimitat simplement per les tàpies de les hortes que hi havia a la part del darrere de les cases, encara que sí es conservaven els portals d'accés al nucli murallat, almenys com a caps de carrer. Algunes cases ja s'agrupaven en ravals al exterior del poble, un dels quals va ser protagonista dels fets que veurem.

La guarnició de Caldes d'aquell estiu de 1873 constava de dos batallons dels Guies de la Diputació, cossos de voluntaris de la República Federal que des del Març actuaven per compte de la (suposada) República Catalana, desobeint sistemàticament als militars espanyols. El 3er i 4rt batallons sempre van estar incomplets, però sumaven uns 500 homes armats i uniformats. Aquests homes estaven comandats per Francesc Puigjaner, sota el control polític del diputat provincial Manel Roig i Minguet. Reforçava aquest contingent el sometent de Caldes, que podíem xifrar en uns 180 veïns armats.

Des de COOLTUR us proposem un recorregut per Caldes de Montbui per tal de poder descobrir el combat carlí en aquesta població.

Santuari del Remei *Passeig del Remei 78*

El Santuari del Remei és el lloc per on passava antigament el camí cap a Sant Feliu de Codines i on van convergir les diferents faccions o batallons carlins per atacar Caldes, sobre les deu i mitja de la nit del 29 de Juliol de 1873. Les avançades carlines van topar amb els retens de guerrilla que els liberals havien disposat al Passeig del Remei per donar l'alarma. En aquell moment es van engegar els primers trets entre els dos bàndols.

*Dirigiu-vos a sud-est per Carretera de Caldes de Montbui/Passeig del Remei cap a Carrer Raval del Remei
La destinació quedarà a mà esquerra
230 m
Passeig del Remei, 64*

Passeig del Remei

Al Passeig del Remei va ser on Puigjaner va disposar unes barricades per aturar els carlins, guarnides pels Guies de la Diputació. També va ser aixecada una segona línia de defensa amb barricades més endarrerides, al mateix Passeig i davant la fàbrica de Jaume Ferrer (aproximadament on eren les fàbriques Can Bonastre i Cal Riba). Avançada la nit es va

construir una tercera línia de defensa als portals de l'antiga muralla, és a dir, que hi havien barricades al carrer Bellit, de Vic i del Pont.

Després dels primers trets, els Guies van reforçar totes les barricades i els carlins es van anar desplegant pels camps, la riera i per les alçades del Puigdomí i del turó Sant Salvador. El tiroteig era lent i dispers. Sembla ser que els carlins van situar dos canons a les pendents del Puigdomí. En aquesta elevació també s'hi va situar Alfons de Borbó i els seus oficials.

*Dirigiu-vos a sud per Carretera de Caldes de Montbui/Passeig del Remei cap a Carrer Raval del Remei
150 m
Gireu a la dreta per Carrer Raval del Remei
La destinació quedarà a mà esquerra
200 m
Carrer Raval del Remei, 14*

Casa de les Trabucades

Al Raval del Remei hi podem observar una de les restes encara visibles d'aquells combats: **La Casa de les Trabucades**. En aquesta casa, o més ben dit a la seva façana, podem contemplar els impactes de bales d'aquella nit.

Sobre dos quarts d'una, amb el so d'una canonada, els carlins van llançar el seu atac general sobre totes les barricades dels liberals. Encapçalaven l'atac el coronel Martí Miret i el comandant Joan Galceran, amb les seves respectives forces: Els zuaus i el 1er, 3er i 4rt batallons de Barcelona i el 1er de Girona. Les posicions més amenaçades eren les del Passeig del Remei, sota el comandament del capità Paretas. Aquestes van rebre reforços dels veïns armats, assistits per vàries dones que animaven els combatents al crit de "**no entraran, no entraran!**"

Llavors, davant la resistència dels liberals, les tropes carlines van flanquejar les defenses i van obrir foc des del turó de Sant Salvador contra els defensors dels raval. Altres escamots sorgiren de la riera i, travessant les Hortes de Dalt, s'infiltraven dins les cases del raval del Remei. En aquell moment, es va lluitar casa per casa obrint les parets mitgeres per passar d'una vivenda a l'altra. Aquí hi trobaríem l'explicació de la "Casa de les Trabucades": Segurament ocupada pels defensors calderins, va ser cosida a trets pels carlins des de les cases del davant.

Mentrestant la cavalleria carlina va baixar del Puigdomí i va cavalcar fins a Palau-Solità, entrant a la vila per sorpresa per impedir i prevenir l'arribada de reforços per aquella banda. Altres partides van ser enviades als diferents camins amb una missió semblant però fracassaren, com es veurà més endavant.

Dirigiu-vos a sud per Carrer Raval del Remei cap a Carrer Major

52 m

Gireu a la dreta per Carrer Major

17 m

Gireu a l'esquerra per Carrer de Vic

7 m

Gireu a l'esquerra per Carrer Corredossos de Dalt

La destinació quedarà a mà esquerra

Placeta del Marquès de Caldes - Portal de Vic

El cap del carrer de Vic, que era l'antic portal de la muralla medieval, va rebre aquest nom perquè d'aquí sortia el camí cap a la capital d'Osona. Al davant d'aquest carrer hi veiem la Placeta del Marquès, que en els combats que ens ocupen era una simple explanada de terra. Allí hi havia una de les barricades de defensa, que va començar a rebre trets carlins des de les cases ocupades del Raval del Remei, principalment des de **Can Constans**. Malgrat l'intens tiroteig, els

carlins no van poder trencar la línia de defensa i es replegaren cap a les afores.

Dirigiu-vos a oest per Carrer Corredossos de Dalt cap a Carrer de Vic

6 m

Gireu a l'esquerra per Carrer de Vic

39 m

Carrer de Vic, 30-34

Carrer de Vic

En aquest respir es reforçaren les barricades. Uns quants noiets de la vila repartiren municions i queviures als defensors, fent viatges amunt i avall pel carrer de Vic.

Cap a les sis del matí els carlins van llençar un altre assalt general contra totes les posicions, molt més dur que l'anterior. Els comandants temeren que les barricades es perdessin i van aixecar unes terceres defenses, bloquejant els carrers d'accés al nucli. Sorprenentment,

enlloc de passar a la segona línia de defensa, els Guies i els calderins van optar per abandonar les barricades i rebutjar als atacants passant al combat cos a cos. Malgrat tot es deuriem anar perdent les fortificacions i es va acabar lluitant pels carrers del nucli. S'ha de comptar que, veient el poble en perill, la majoria d'habitants de Caldes es sumarien a la lluita, incrementant a més d'un miler els combatents liberals. En aquells instants de gran dificultat, els vigies del campanar de l'església van donar avís: Seixanta homes de Sentmenat acudien en auxili del poble veí. Travessant el pont romà, s'incorporaren a la lluita en aquell sector tan compromès.

Dirigiu-vos a sud per Carrer de Vic cap a Carrer de Bellit

130 m

Continueu recte cap a Plaça Font del Lleó.

20 m

Gireu a la dreta i seguïu per Plaça Font del Lleó.

La destinació quedarà a mà esquerra

9 m

Plaça Font del Lleó, 13

Plaça del Lleó

A la Plaça del Lleó (Llavors de la Constitució) va ser on es van reunir les tropes i els veïns del sometent a quarts de deu de la nit. Aquí també podem veure el museu Thermàlia, en aquell moment l'Hospital on van ser atesos els ferits. També és possible que s'ajusticiessin aquí mateix els set presoners carlins, degollats pels calderins sense cap mena de judici.

*Dirigiu-vos a nord-est per Plaça Font del Lleó cap a Carrer Joan Samsó
9 m*

*Gireu lleugerament a l'esquerra per continuar per Plaça Font del Lleó.
15 m*

*Gireu a l'esquerra per Carrer del Pont
La destinació quedarà a mà esquerra
64 m*

Carrer del Pont, 6 (Can Rius)

Can Rius

A l'antic Balneari de Can Rius va ser on es va reunir la improvisada Junta de Defensa de Caldes. Al voltant de les nou de la nit, l'alcalde, el diputat Roig i Minguet, el comandant Puigjaner i el seu segon Vilalta, i els veïns Josep Margenat i Climent Torras van acudir al saló per planificar la defensa. Els espies que havien apostat al camí de Sant Feliu van alertar del avenç carlí.

*Dirigiu-vos a nord-oest per Carrer del Pont cap a Carrer de l'Escanyacans
110m*

Carrer del Pont

Cap a les deu del matí, potser en un altre respir en els combats, van aparèixer nombrosos Voluntaris de Sabadell per l'Oest. Creuant l'antic pont romànic es dirigiren a encerclar als carlins del Raval del Remei. A l'altra banda de la batalla, per la carretera de Granollers, van arribar els dos Batallons restants de Guies de Barcelona, junt amb altres sometents veïns i artilleria de muntanya. El dispositiu de cavalleria-sentinella que havia muntat Alfons de Borbó va fracassar per raons desconegudes i, davant la nova superioritat numèrica dels liberals, els carlins van començar el replegament.

Com a anècdota, es va donar el cas que els batallons de Guies que defensaven Granollers tenien ordres estrictes de no abandonar aquesta població. Però quan es va saber que els seus companys estacionats a Caldes es trobaven en perill, els soldats reclamaren al coronel Vega d'anar a socorre'ls. El coronel els va respondre que ell no podia donar aquesta ordre, ni anar a Caldes a lluitar, ja que seria desobeir les instruccions del capità general. En tot cas, va seguir, si la tropa marxava de Granollers, ell com a responsable, els hauria de seguir. Poques hores després, una columna militar marxava pel camí de Granollers a Caldes, amb la particularitat que el seu oficial enlloc d'encapçalar la formació, els seguia a distància. Aquesta petita trampa no va salvar al coronel Vega d'una amonestació per part del seu superior.

Dirigiu-vos a nord per Carrer del Pont cap a Carrer de l'Escanyacans

3 m

Gireu lleugerament a l'esquerra per continuar a Carrer del Pont.

31 m

Carrer del Pont gira cap a la dreta i passa a dir-se Carrer Major.

36 m

Muralla carlina

L'informe del tinent coronel d'enginyers Buenaventura Guzmán el Desembre de 1874 va aconsellar la fortificació de Caldes, així com de les alçades properes del Puigdomí i del turó de Sant Salvador. La manca de fortificacions adequades la trobem en el següent paràgraf de l'informe:

"Formar un recinto fortificado que abrazara toda la población, aspillerando al efecto los muros de cerca de los huertos y de las casas que forman el perímetro,[...] construyendo tambores flanqueantes en los puntos convenientes y tabicando las puertas de las casas y huertos que miran al campo."

Per tant, el tram de muralla que contemplem és molt possible que fos un dels "tambores flanqueantes" que esmenta el text. No és estrictament un baluard o una torre (com la del carrer Bellit), però la seva planta en relació al portal de Vic sembla indicar que el tram estava avançat. També protegia el pont de la vital carretera de Sabadell. Les ambicioses obres que

va recomanar Guzmán deurien quedar arraconades donat el seu elevat cost (40.000 pessetes). Així que, el més probable, és que es fortifiqués mínimament el nucli antic del poble amb una muralla de tapia i fonaments de pedra d'uns sis metres d'alçada màxima. Aquesta fortificació s'hauria aixecat al llarg de 1875 i, per tant, no va rebre cap assalt carlí. De fet, quan la enlestiren la guerra pràcticament havia acabat a Catalunya.

La guarnició dels Guies va ser desarmada el Novembre de 1873, després de l'intent de proclamar l'Estat Català dins de la República Federal Espanyola. Uns 600 homes de l'exèrcit regular espanyol els van substituir.

A Caldes el combat va deixar una marca profunda en els seus habitants. Una placa al cementiri, restaurada fa pocs anys, recorda les víctimes. Respecte a aquest tema, les fonts divergeixen força: Les baixes carlines són de 60 morts i 120 ferits, les liberals 20 morts i 40 ferits i els calderins un mort i dos ferits. Segons els carlins, només van perdre sis o set homes, executats a part, i uns quinze ferits.

Des de COOLTUR esperem que us hagi agradat la ruta i desitgem que acabeu de passar un molt bon dia.

Guies de la Diputació
www.cooltur.org

Zuau carlí
© COOLTUR Turisme Cultural

